

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Gereformeerd zijn: wat houdt dat in?

Brink, G. van den

Citation

Brink, G. van den. (2005). Gereformeerd zijn: wat houdt dat in? Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/8683>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/8683>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Gereformeerd zijn: wat houdt dat in?

1. Inleiding

Onlangs las ik in een eind vorig jaar verschenen tijdschrift (*Terdege*, 24 dec. 2004) een interview met Ralph Wilms, een jonge man afkomstig uit Reuver, Limburg, groepsbegeleider in een instelling voor verstandelijk gehandicapten. Rooms-katholiek opgegroeid, maar het RK-geloof zei hem niet veel. Hij komt als puber via feestjes etc. terecht bij Hare Krishna. Maar op zekere dag gaat hij lezen in de bijbel van zijn moeder, een toegewijde katholieke. Hij ontdekt grote verschillen met het hindoeïsme. Na een EO-uitzending belt hij met de afdeling nazorg. Tijdens dat gesprek vallen hem de schellen van de ogen. 'Ik zag mijn verloren staat, dat ik niet alleen zonden beging, maar dat ik een zondaar was. Alles waarin ik vier jaar had geloofd, werd binnen een paar minuten weggevaagd als één grote leugen. Alleen het offer van Christus is toereikend om te betalen voor onze zonden.' Hij gaat dan op de knieën, vraagt om vergeving, en vanaf dat moment verandert zijn hele leven. Via de EO-nazorg komt hij terecht bij de baptistengemeente in Roermond.

Korte tijd later neemt hij ook zijn ouders daar mee naar toe. Die vinden er eindelijk wat ze in de Rooms-katholieke Kerk al die tijd gemist hebben.

Nu is het verhaal nog niet helemaal uit. Hij krijgt namelijk van een dominee die hij 'toevallig' ergens tegenkomt een boekje over de Dordtse Leerregels. Hij leest dat boekje echter niet, want een kennis vertelt hem dat de Dordtse Leerregels het toppunt van starheid vormen. Dan gaat hij naar een evangelische bijbelschool in de VS. Daar treft hij in de bibliotheek niet alleen evangelicale boeken aan, maar ook gereformeerde. O.a. een boek van Jonathan Edwards, de grote gereformeerde opwekkingsprediker. In dat boek las hij o.a. het volgende: 'Als wij tot geloof komen en voor het aangezicht van God staan, dan is er niets in onszelf waarop wij kunnen roemen. De enige in Wie wij kunnen roemen, is God. Wij hebben onze verlossing niet bewerkstelligd, dat heeft God gedaan'. Wilms wordt diep door deze woorden getroffen, en gaat nu toch het boekje over de Dordtse Leerregels lezen. Daarna volgt de Institutie van Calvijn. 'Toen ik daarin begon te lezen, had ik het gevoel dat ik een enorme schat had ontdekt. Het heeft mijn beeld van God totaal veranderd. Een groeiend besef van de soevereiniteit van God en van Zijn genadige verkiezing bracht mij tot een diepe aanbidding'. Wilms blijft intussen

lid van zijn baptistengemeente, maar voelt zich in de evangelische wereld een eenling. Hij onderschrijft de kinderdoop, niet de volwassendoop. Hij hecht grote waarde aan de kerkelijke traditie, die in de evangelische beweging zijns inziens ten onrechte vaak verwaarloosd wordt. Maar in de preken van veel reformatorische dominees mist hij weer vaak de gloed die hij bij de puriteinen wel vindt, de passie waarmee mensen getrokken worden naar de drieënige God. Hij neemt er een zekere 'verstelling' van de orthodoxie waar. En tevens een gebrek aan gemeenschap.

Tot zover dit interview. In een poging wat meer over betrokkene te weten te komen kwam ik zijn naam op het internet enkele malen tegen. Onder andere met een verzoek of iemand een boek voor hem had over de Westminster Confessie – de Engelse variant van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Waarom vertel ik dit verhaal over deze bekeerling? Omdat hier eigenlijk de kern in zit van waar het vanavond over gaat. Enerzijds wat het nu precies inhoudt om gereformeerd te zijn – in onderscheid van het rooms-katholiek zijn enerzijds en evangelisch zijn. Anderzijds ook de bedreiging waarmee het gereformeerde kerkelijk leven te maken heeft, maar tegelijk ook de wonderlijke aantrekkingskracht ervan.

Want deze Limburger is er dan toch maar bij uitgekomen! En in zijn spiegel, de spiegel van iemand die van buiten de eigen traditie komt, zien we misschien wel veel scherper wat het eigene is van onze gereformeerde traditie dan in een betoog van binnenuit.

2. Wat is specifiek gereformeerd?

Dat eigene van het gereformeerd belijden werk ik nu wat verder uit aan de hand van wat een andere relatieve buitenstaander ons voorhoudt, namelijk de Amerikaanse emeritus-hoogleraar theologie John Hesselink. Hesselink schreef eind tachtiger jaren *On Being Reformed*. Opvallend aan de opzet van dit boekje is, dat Hesselink pas in het dertiende en laatste hoofdstuk enkele speciale karakteristieken van de gereformeerde traditie onderscheidt. Voordat hij daaraan toe is, heeft hij in twaalf hoofdstukken, die tezamen het leeuwendeel van het boekje omvatten, uitgelegd wat allemaal *niet* karakteristiek voor haar is. Ik geef u nu door wat er in dat laatste hoofdstuk staat, dus waarin het gaat over wat wél eigen is aan de gereformeerde traditie. Ik geef in dit verband de vijf punten weer die Hesselink opsomt, en werk ze op mijn eigen wijze wat uit.

1. Theocentrische inslag

- o God de Vader staat aan het begin. Dan gaat het over *Zijn soevereiniteit als Schepper, Onderhouder en Regeerder* en over de *verkiezing* (van Israël, Kerk en enkeling) tot Zijn dienst.
- o God de Zoon staat in het midden. Hij heeft *verzoening* gebracht waardoor er *rechtvaardiging* is voor ieder die geloof.
- o God de Geest komt aan het einde. De Heilige Geest bewerkt de *toe-eigening* van het werk van Christus en de *vernieuwing* van het leven.

2. Woord-gebondenheid

- o Sola èn tota Scriptura. Het gaat om het *Woord alléén* (en niet om Woord èn traditie, of Woord èn ervaring), maar dan wel om het *totale Woord*, (om Oude èn Nieuwe Testament en om de Schriftplaatsen in hun onderlinge samenhang).
- o Woord en Geest in nauwe onderlinge verbinding. Christus vergadert *Zijn gemeente* door Woord èn Geest, waarbij de Geest werkt door het Woord.
- o Hóe lees je de bijbel? Daartoe is het "verbond" is de sleutel!

3. Kerk-gerichtheid

- o Kerk, ambt en sacrament zijn heilsmiddelen van God.
- o Niet de paus of elke gemeente apart, maar *classes en synodes beslissen voor het geheel van de kerk*. Via de afvaardiging vanuit de afzonderlijke gemeenten naar de classes en vanuit de classes naar de synode (de *meerdere vergaderingen*) is elke gemeente vertegenwoordigd in de synode. De besluiten die genomen worden in de vergadering van de synode gelden dan ook voor het geheel van de kerk.
- o De kerk moet *steeds opnieuw her-vormd* worden naar het Woord.

4. Praktische oriëntatie

- o Het gaat niet om de theoretische waarheid, maar om *persoonlijk geloof*.
- o De omgang met God wil beoefend en beleefd worden. Een aspect van het geloof is daarom dat het "bevindelijk" van aard is.
- o De leer wil doorwerken in het leven. De heiliging is een *essentieel aspect* van het geloofsleven. "Zijt heilig, want Ik ben heilig".

5. Maatschappelijke betrokkenheid

- o De christen heeft ook een taak in de samenleving. Hij verricht zijn arbeid/beroep als goddelijke opdracht.
- o Het Evangelie wil ook de wereld heiligen. Daarom is ook het in de politiek bezig zijn een opdracht!
- o De kerk is voorbode van Gods Koninkrijk en daarom toekomstgericht.

Het eerstgenoemde kenmerk is zonder twijfel het meest bepalende en karakteristieke. Hier vinden we de pit en het merg van de gereformeerde theologie. Je ziet de soevereiniteit van God, de verzoening door het werk van Christus en de vernieuwende gloed van de Geest dan ook terug in de citaten van Wilms. Natuurlijk wordt de menselijke verantwoordelijkheid niet ontkend, maar Gods drie-enig handelen is toch het enige fundament van ons heil. Een tekst die de gereformeerde belijdenis om zo te zeggen op het lijf geschreven is, is Rom.11:36: *'Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid!'* Alle andere genoemde aspecten kunnen eigenlijk van hieruit verklaard worden.

3. Fronten vandaag

Als we nu even naar vandaag kijken, dan kunnen we zeggen dat het gereformeerde gehalte van de gemeente momenteel van minstens drie zijden bedreigd wordt. Allereerst is daar het risico van verstarring. Dat wil zeggen, dat de gereformeerde leer nog onverkort gehandhaafd blijft of zelfs aangescherpt wordt, maar het echte leven is er uit. Dhr. Wilms beluisterde dit in diverse reformatorische preken. Het gereformeerde verwarmt dan niet meer, maar wordt hard en bot. Het straalt niets meer uit, maar sluit zich op in zichzelf. Het Farizeïsme steekt de kop op, geestelijke hoogmoed ontstaat. Ik meen dat dit alles een zeer reëel gevaar is, maar toch niet het gevaar dat ons vandaag het allermeest bedreigt. Het zijn denk ik meer de kleine kerken ter rechterzijde (Ger. Gem. etc.) waar het gereformeerde op deze wijze voortdurend dreigt te vervormen en verengen tot een sterk uitwendig gebeuren.

Dat ligt anders met het tweede gevaar dat het gereformeerde gehalte van de gemeente bedreigt, dat is namelijk dat van vervlakking. Daarbij verdwijnt niet alleen het echte leven met God, maar ook de leer. De gerichtheid op God is niet langer allesbepalend, in plaats daarvan raken we in kerk en gemeente gericht op onszelf. In de eredienst gaat het er vooral om dat wij het naar onze zin hebben. De verzoening door Christus staat niet werkelijk

centraal, maar wordt als een gepasseerd station beschouwd. En de heiliging van het leven door de Geest staat onder grote druk vanwege toenemende wereldgelijkvormigheid. In zo'n situatie lukt het vaak ook niet meer om de betekenis van het geloof door te geven aan een volgende generatie. Massale kerkverlating is hier dan ook veelal het gevolg. Het is dit patroon dat zich al vele jaren afspeelt in doorsnee hervormde gemeentes ('middenorthodox') en geref. kerken. Maar hoe langer hoe meer sijpelt dit klimaat ook binnen in herv.-geref. gemeentes. Scherpe waarnemers zien dat zich in die gemeentes momenteel processen afspelen die zich 30, 40 jaar geleden in middenorthodoxe gemeentes afspeelden. Het begint allemaal met een bepaald soort vanzelfsprekendheid die optreedt, zo van: natuúrlijk zijn wij oprechte christenen, en kinderen van God. Vergeten wordt dat genade nooit natuurlijk is, maar altijd persoonlijk doorleefd en toegeëigend wil worden. Indertijd waarschuwde Berkhof daar al tegen (hij kon de Geref. Bond nog ten voorbeeld stellen!), en recent heeft ook Van de Beek de vinger gelegd bij wat hij ziet als een ontstellende gearriveerdheid in veel gemeentes. Daarom is het belangrijk dat, juist nu we in de PKN terechtgekomen zijn, we op een bepaalde manier ook onszelf proberen te blijven. Juist zó kunnen we in haar misschien wel het meest tot zegen zijn, evenals dat ook in de Nederlandse Hervormde Kerk het geval is geweest. Hoezeer het ook waar is dat het er moeilijker op geworden is, toch meen ik dat onze houding principieel geen andere dient te zijn dan in het verleden. Laten we ons niet afzonderen en isoleren, ons ook niet boven anderen verheffen, maar er wel naar staan om zelf zó uit de oorspronkelijke gloed van de Reformatie, uit de religie van de belijdenis te leven dat daar iets van uitgaat. Voor God is het werkelijk niet onmogelijk om dat te zegenen. Als Hij een wildvreemde jongen uit Limburg kan aanraken, dan toch ook onze mede-kerkgenoten? Het derde front is het lastigst te typeren. Dat komt doordat het veel met de gereformeerde traditie gemeen heeft, daar zelfs op een bepaalde manier ook in wortelt. Ik duidt het aan als vervloeiing van het geloof, en ik denk dan aan de zogeheten evangelicalisering. Enerzijds moeten we hier erg voorzichtig zijn in ons oordeel. We kunnen van de evangelische inslag, die veel jongeren momenteel hebben, namelijk best veel leren. Ik denk aan de openheid waarmee velen voor hun geloof uitkomen en zonder schaamte over hun Heiland spreken. Ik denk aan de nadruk op de persoonlijk beleefde relatie met God en met Christus, aan de grote aandacht voor het werk van de Heilige Geest ook. Aan de vrijmoedigheid en de blijdschap die evangelischen vaak uitstralen, hun enthousiaste loven

en prijzen van God ook. Daar kunnen vele gereformeerden denk ik *alleen maar van leren*. Het zit trouwens ook helemaal in hun eigen traditie, alleen dat zijn we helaas nogal eens vergeten. Tegelijk zie ik hier in deze evangelicalisering toch ook een bedreiging, een front zelfs. Ik noem in dit verband de volgende dingen.

1. Staat God wel werkelijk aan het begin? Of krijgt de mens toch veel meer een beslissende stem in het geheel? Denk aan de reden die Wilms noemde om de gereformeerde leer bij te vallen: niet mijn keuze voor God is beslissend, maar Gods keuze voor mij. Daar hangt ontzettend veel mee samen, niet in de laatste plaats ook de hele doopkwestie. Hier is het evangelicale denken eigenlijk zeer modern, doordat het uitgaat van het individu.
2. Wordt de Geest niet soms losgemaakt van het Woord? Alsof de Geest buiten het Woord om allerlei dingen aan ons duidelijk maakt en ingevingen verricht. En wordt het Oude Testament niet ondergewaardeerd, omdat de eenheid van het verbond van God niet meer gezien wordt?
3. Moet de kerk het niet vrijwel altijd ontgelden? Het instituut, het ambt, het sacrament – het is vandaag allemaal niet populair. Het wekt bij velen de indruk van vroeger tijden de zijn. Het is slechts 'traditie', menen velen. Dat is nog maar de vraag, ook al zijn er natuurlijk wel heel veel tradities omheen gegroeid. Maar dan nog: kunnen wij zónder traditie? Ik dacht het niet. Wat kostbaar is, heeft altijd een bepaalde verpakking nodig. Een rivier heeft een bedding nodig, anders vervloeiit zij. Dat laatste is mijns inziens precies wat er in de evangelische beweging gebeurt: zij vervloeiit in duizend en één afzonderlijke gemeentetjes zonder veel samenhang. Het zicht op de éénheid van de kerk, op het feit dat de kerk onze moeder is etc., dat is helemaal verdwenen. Men hopt en shoppt van de ene gemeente naar de volgende, afhankelijk van de vraag waar men zich het fijnst voelt. De invloed van onze 'belevingscultuur' doet zich hier gelden.
4. Hoe staat het met de heiliging van het leven? Is ook hier niet sprake van een zekere vervloeiing? Ik pleit niet voor een zeer rigoureuze zondagshelliging. Maar het gaat me toch aan het hart als ik zie hoe gemakkelijk men op dit punt de erfenis die we in ons land op dit punt hebben prijsgeeft. Ik citeer in dit verband nog even dhr. Wilms: 'ik krijg de kriebels als ik lees dat een kerkdienst zo moet zijn, dat een ongelovige die

binnenkomt er zich meteen op zijn gemak voelt. De gemeente is in de eerste plaats een gemeenschap der heiligen, die zich onder het Woord van de Heere God stelt en Hem aanbidt. Een Ecclesia, apart gezet van de wereld.' Dat heeft ook iets te maken met stijl, met vormen, met een gewijde atmosfeer. In die zin heeft gereformeerd zijn óók met uiterlijkheden te maken, jazeker. Het mag er nooit in opgaan, dat is de dood in de pot; maar laten we ook niet te gauw zeggen 'wat doet de buitenkant er nu toe, het gaat toch om je innerlijk'. Want innerlijk geloof vraagt wel degelijk om uiterlijke vormen en vaste uitdrukkingswijzen. Die zie ik ook in onze samenkomsten eigenlijk steeds meer onder druk komen te staan, al was het maar doordat bijvoorbeeld iedere voorganger tegenwoordig z'n eigen votum en zegenformule erop nahoudt etc.

Tegelijk zeg ik hier wel bij, dat juist op het punt van de liturgie ook een zekere verstarring kan optreden, waarmee we jongeren onnodig van ons verwijderen. Ik pleit dus voor een tussenweg: het moet zeker niet allemaal anders en vrijer, integendeel, maar een enkele zorgvuldig overwogen bijstelling in de liturgie kan op z'n tijd zeer dienstbaar zijn aan het geheel. We moeten van de weeromstuit niet in een kramp schieten op dit punt.¹

5. Wat bij de evangelischen al helemaal ver te zoeken is, is een duidelijke betrokkenheid op het geheel van de samenleving. Politiek is men vaak nauwelijks geïnteresseerd. Ik ken evangelicale mensen die zich als zendingswerker laten uitzenden naar een land, terwijl ze nauwelijks weten hoe de hoofdstad van dat land heet, laat staan wie er president is en welke ideologie deze aanhangt. Men is er eenvoudig niet in geïnteresseerd. Ik acht dat opnieuw een concessie aan het individualisme van onze tijd, en in die zin ook een vervloeiing van het oorspronkelijke gereformeerde élan.

4. Uitzicht

Hoe kunnen we nu het beste met deze fronten omgaan? Misschien wel vooral door het er in alle openheid gewoon over te hebben. Op avonden als deze, maar waarom als er aanleiding voor is bijvoorbeeld ook niet in de prediking en/of het kringwerk. Laten we niet bepaalde tijdgebonden vormen gaan verheerlijken, maar laten we wel proberen het wezenlijke van het gereformeerde belijden dat ons voorgelacht ons heeft overgeleverd te onderkennen, en elkaar

¹ Het gedeelte weergegeven in deze paragraaf (3.4) is tijdens de gemeenteeavond niet uitgesproken

bij de les te houden. Laten we op dit punt wel waakzaam zijn, want we kunnen het onbewust en onbedoeld ook in de hand werken. Denk aan de tendens om jongeren naar evangelische middelbare scholen te laten gaan (als 'de Passie'). Daar moet je natuurlijk wel in alle fijngevoeligheid over spreken, maar het is toch wel belangrijk dat niet ieder voor zich hier een weg zoekt, maar dat we het er gewoon over hebben.

Uiteindelijk zit er in de gereformeerde belijdenis echter ook iets dat ons ontspannen maakt. Juist wanneer we ervan doordrongen zijn, dat God het is die alle dingen leidt, en dat de kerk Hém niet uit de hand valt, kan dat bij tijden ook heel veel rust geven. In elk geval hoeven we niet krampachtig met deze dingen bezig te zijn. Dan verliezen we het misschien wel des te sneller. Veel belangrijker is dat we persoonlijk dicht bij de Heere leven, dat we leven uit en bij het Woord, dat we liefde hebben voor de kerk, óók voor de PKN, dat we de omgang met de Heere beoefenen en beleven, dat we over de hoogten en diepten van het geloof spreken, ook in de gezinnen, en dat we intussen ook de samenleving niet aan haar lot overlaten. Als het ons werkelijk ernst is en als het bij ons echt is, zullen we ook onze jongeren er warm voor kunnen krijgen om zo te zeggen, die zijn daar volgens mij echt niet te beroerd voor. Maar als het ons geen ernst is, als de dingen bij óns verstarren, of vervlakken, of vervloeien, dan helpen allerlei kunstgrepen om jongeren 'erbij te houden' ook niet, maar zullen zij hun eigen conclusies trekken. Laten we daarom om te beginnen ons niet generen voor de traditie waarin we mogen staan. Ze is niet de enige, andere tradities hebben weer andere voors en tegens; maar de gereformeerde traditie is in haar kern waardevol, kostbaar en vooral bijbels genoeg om haar diep te koesteren en hoog te waarderen. Gelukkig geeft God, wanneer we dat zelf zouden vergeten, nog wel buitenstaanders als zo'n jongen uit Limburg die ons daaraan herinneren.

dr. G. van den Brink